

DEN KONSUMERANDE MÄNNISKANS FRAMMARSCH

Under den tidigmoderna eran spelade det intryck man gjorde på andra en stor roll, kanske större än det gör idag. God smak och ett hövligt uppförande var viktigt för den som ville ta sig fram i världen. Ett av de tydligaste sätten att visa att man levde upp till normen och följde sin tid var genom den materiella kulturen, genom sin konsumtion.

Text: Anna Sundelin

F

rågor kring konsumtion har intresserat historiker under de senaste trettio åren. Förutom i den konkreta användningen av varor och tjänster, forskar historiker inom detta område även i drömmar, önskemål och förväntningar. Hur har folk i gångna tider motiverat sina konsumtionsbeslut: var det nyttan eller fåfängan som styrde?

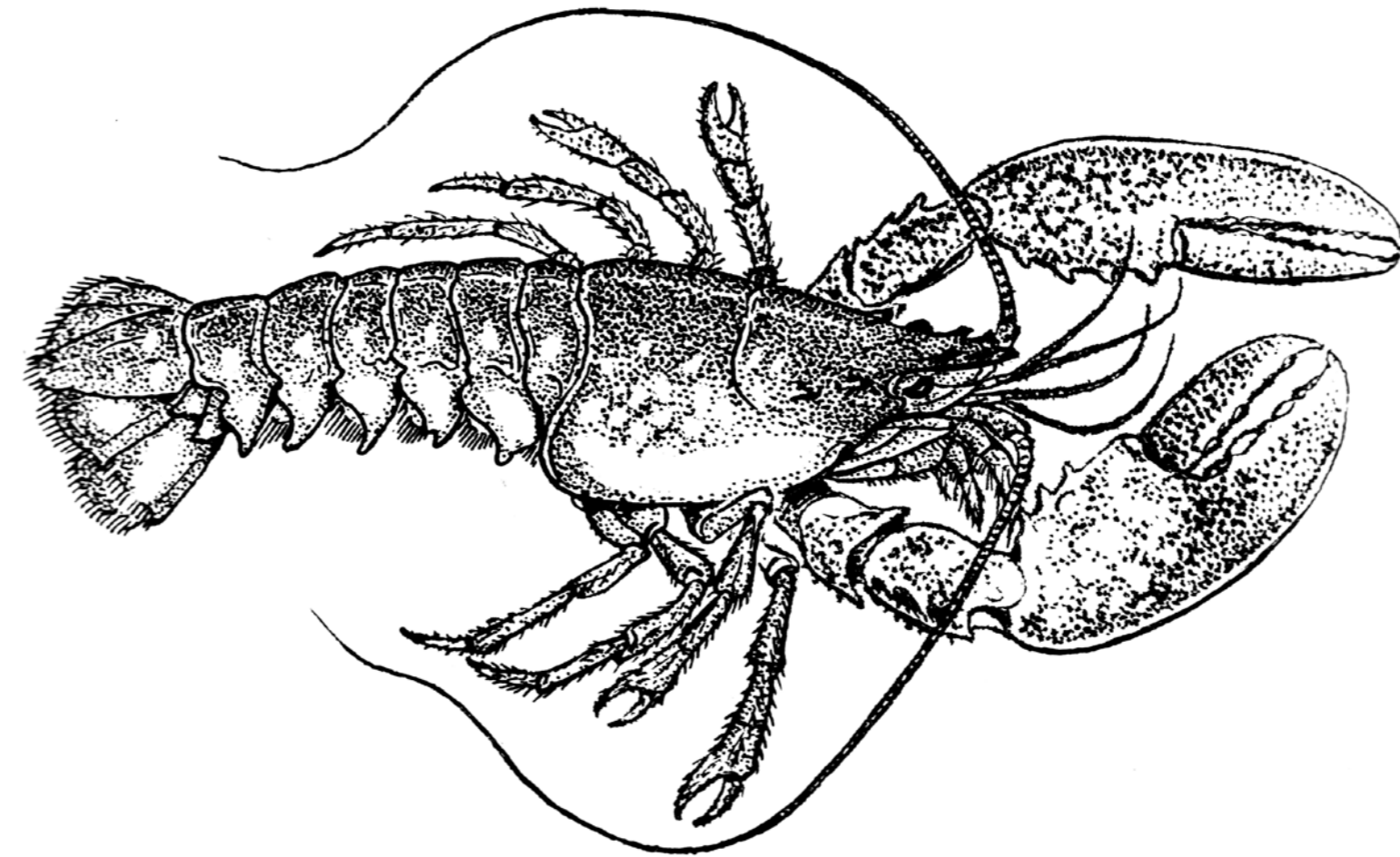
I den doktorsavhandling som jag för tillfället skriver på, studerar jag hur ökningen av konsumtionsvaror i den atlantiska världen under 1700-talet påverkade livet för de fria kolonistörerna på Jamaica. Genom att studera vilka varor engelsmännen i Västindien uppfattade som viktiga samt hur de tänkte kring sin konsumtion försöker jag skapa en bild av hur konsumtionsbeteendet formade deras värld.

Utgångspunkten för min forskning är att folks ägodelar var något mera än enbart föremål, att de hade betydelse på en symbolisk nivå. Detta är något som bland annat förts fram av den amerikanske antropologen **Arjun Appadurai**. För att komma åt den betydelse som folk gav sina ägodelar använder jag mig av ett varierande källmaterial, allt från

testamenten och bouppteckningar till dagböcker, brev och tidningsannonser. Människors konsumtion har gett upphov till ett rikt källmaterial vilket är en av orsakerna till att detta är ett så fascinerande forskningsområde.

Konsumtionshistoria som forskningsfält anses allmänt ha fått sin början i och med **John Brewers**, **Neil McKendricks** och **John H. Plumbs** verk *The Birth of a Consumer Society*. I denna bok förde de fram tanken om att det skett en konsumtionsrevolution i England på 1700-talet. England var den mest framgångsrika manufaktur- och handelsstaten i Europa vid denna tid. Från de brittiska kolonierna hämtades nya varor till den europeiska marknaden vilka i kombination med en förändrad inställning bland engelsmännen gav upphov till en ökning av konsumtionen. Den som hade råd och intresse köpte inte längre enbart det nödvändigaste, utan långt därutöver.

Globaliseringen under den tidigmoderna tiden gällde inte minst livsmedel. De handelsfartyg som seglade över Atlanten hade med sig kryddor, socker, salt, kaffe, te och kakao. Dessa handelsvaror spelade en avgörande roll då de europeiska staterna växte sig starka och de låg också bakom framväxten av kapitalismen. Den europeiska eliten fick snabbt ett sug efter socker, ofta blandat i modedryckerna kaffe, te och kakao. Ett globalt handelsnätverk uppstod där lyxvaror och exotiska föremål hade en nyckelposition. Handeln med dessa gav i sin tur upphov till en utveckling inom flera områden, såsom

teknologi och marknadsföring.

För många européer var de främmande varorna från till exempel Asien förknippade med en förfinad livsstil. Under 1600- och 1700-talen ökade även människornas intresse för mode, liksom deras engagemang i handeln och intresse för att äga saker. Även om *The Birth of a Consumer Society* också har blivit kritiserad, utvecklingen har setts som för långsam och mängden

handel för liten för att man kan tala om en konsumtionsrevolution, har verket inspirerat ett flertal historiker att ställa frågor med anknytning till konsumtion.

Ett annat historiografiskt viktigt verk inom detta forskningsfält är en antologi redigerad av John Brewer och **Roy Porter** som utgavs i början av 1990-talet. Verket *Consumption and the World of Goods* innehåller ett flertal artiklar i vilka olika perspektiv på konsumtionshistoria under tidigmodern tid anläggs. Denna bok inspirerade i sin tur många nya forskare att ytterligare bredda ämnet. Artiklarna i boken är varierande och motsätter sig ibland varandra, något som boken har kritiserats för. Denna inkonsekvens kan dock även ses något positivt, forskningsområdet är relativt nytt och söker ännu sin form.

Varför har då konsumtionshistoria växt fram som ett intressant forskningsfält under de senaste trettio åren? En orsak som ofta lyfts fram är att konsumtion och konsumism, tanken om att man kan köpa sig lycklig, starkt är en del av vår vardag.

En genomgång av de böcker inom området som givits ut under de senaste årtiondena visar att forskare grovt sett har intresserat sig för två olika inriktningar. För det första har de forskat i yttre manifestationer av konsumtion i form av butiker, varuhus och olika typer av marknadsföring, alltså ett ganska konkret område. För det andra har historiker även ställt frågor kopplade till vad konsumtionen egentligen betydde för de inblandade. Detta är ett område som är svårare att greppa.

Under de senaste åren har historikerna även allt mera gått från ett europacentrerat perspektiv till att forska i konsumtionsbeteende i historien i kulturer utanför den europeiska. Likaså har konsumtionsbeteendet hos andra grupper än över- och medelklassen väckt ett allt större intresse. Här ställs forskarna ofta inför utmaningar då det gäller att få tag på källor i och med att dessa människor inte lämnat så mycket spår efter sig.

Ett sätt att ta sig runt detta är t.ex. att som den brittiska historikern **John Styles** studera domstolsprotokoll. Genom att studera rättegångsprotokoll gjorda vid domstolen *The Old Bailey* i London visar han på hur småbrukare, arbetare och andra med låg inkomst var intresserade av mode och det intryck de gjorde på andra genom sin klädsel och framtoning. Det ökade intresset för att köpa och uppvisa konsumtionsvaror och använda sig av olika tjänster som växte fram i England under 1700-talet var således inte bara något som gällde de välbärgade.

Konsumtionshistoria som forskningsfält har även stött på kritik. Det sätt på vilket människor i en förfluten tid har konsumerat har uppfattats som något onödigt och oviktigt, ett ämne som handlar om folks fåfänga och som därför inte behöver studeras. Även bland konsumtionshistoriker har diskussionen varit livlig, bland annat gällande vilken tidsperiod man skall lägga fokus på.

De forskare som först och främst ser konsumtion utöver det nödvändiga som en modern företeelse drar gränsen någonstans i mitten på 1800-talet, äldre tider uppfattas som ointressanta ur konsumtionshistorisk synvinkel. Andra forskare igen har sett att det funnit ett intresse för att konsumera föremål som inte direkt behövs för överlevnad redan långt innan modernitetens genombrott.

Oberoende av var man lägger startpunkten är historiker med detta intresse överens om att konsumtion och konsumism är starkt kopplade till vår vardag och den moderna världen. Därför blir det även viktigt att studera hur dessa fenomen har vuxit fram. ■

F Litteratur
Arjun Appadurai (1986) *The Social Lives of Things. Commodities in Cultural Perspective*, Cambridge.
John Brewer, Neil McKendrick & John H. Plumb (1982) *The Birth of a Consumer Society. The Commercialization of Eighteenth-Century England*, London.
John Brewer & Roy Porter (red.) (1993) *Consumption and the World of Goods*, London.
John Styles (2008) *The Dress of the People. Everyday Fashion in Eighteenth Century England*, London.